

ORIGINAL RESEARCH PAPER

The paradigmatic Model of the Role of Teachers in Reviving Religious thinking and Promoting prayer Education among the Future Builders of the Revolution

Ahmad Abbasi Darehbidi^{*1}, Atefeh Afzal²

¹ MA in Shia Studies, Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Esfahan University, Esfahan, Iran.

² PhD in Environmental Engineering, University of Alberta, Canada, Vice President of Education, Bent Al-Hoda High School, Najaf Abad, Iran.

ABSTRACT

Keywords

Prayer education
Teacher
Future Makers of the
Evolution
Religious Thinking
Paradigm Model

1. Corresponding author
✉ a.abbasi.d2020@gmail.com

Received: 2023/03/28
Reviewed: 2023/05/27
Accepted: 2024/01/15

Background and Objectives: Iran's students will be the custodians of the Islamic revolution as the future builders of the society, and it is necessary to promote religious, revolutionary thoughts and prayer knowledge among them. Teachers as the main custodians of education in the country play an important role in the promotion of this knowledge. According to their knowledge of the conditions, causes and factors affecting the realization of the mentioned goal, it can be a foundation and helper to reach the desired society and correct upbringing. The aim of the current research is to analyze and present a paradigm model of the role of teachers in reviving religious thinking and promoting Islamic education among the future makers of the revolution from the perspective of teachers based on qualitative approach and data-based theory. **Methods:** The research method is qualitative and based on grounded theory. The required data were collected through theoretical and targeted sampling with semi-structured in-depth interviews with teachers and experts in the field of education in Najaf-Abad city and through three processes; Open, central and selective coding has been conceptualized and analyzed. **Findings:** The findings of the research include 120 primary concepts, 55 sub-themes and 18 main themes. The core category, "Teachers and revival of religious thinking and promotion of prayer education among the future builders of the revolution" was created. **Conclusion:** The obtained paradigm model, conditions and causes, factors and represent the necessary needs and to achieve the desired results, it is necessary for all the influencing components to provide the consequences of this matter by adopting the necessary measures and strategies.

ISSN (Online): 2645-8098

DOI: [10.48310/pma.2024.13571.3942](https://doi.org/10.48310/pma.2024.13571.3942)

Citation (APA) Abbasi Darehbidi, A. and Afzal, A. (2024). The paradigmatic model of the role of teachers in reviving religious thinking and promoting prayer education among the future builders of the revolution. *Educational and Scholastic studies*, 13 (4), 105 - 123 .

 <https://doi.org/10.48310/pma.2024.13571.3942>

الگوی پارادایمی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب

مقاله پژوهشی / مروری

احمد عباسی دره بیدی^{۱*}، عاطفه افضل^۲

۱ کارشناس ارشد شیعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۲ دکتری مهندسی محیط زیست، دانشگاه آلبرتایا، کانادا، معاون آموزشی دبیرستان بنت الهدی شهرستان نجف آباد، اصفهان، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف دانش‌آموزان ایران به‌عنوان آینده‌سازان جامعه، حافظان انقلاب اسلامی خواهند بود و لازم است تا تفکرات دینی، انقلابی و معارف نماز در میان آنان ترویج شود. معلمان به‌عنوان متولیان اصلی تعلیم و تربیت کشور نقش مهمی در زمینه ترویج این معارف دارند. بنابر آگاهی از شرایط، علل و عوامل اثرگذار توسط آنان بر تحقق هدف مذکور می‌تواند زمینه‌ساز و یاریگر رسیدن به جامعه مطلوب و تربیت صحیح باشد. هدف پژوهش حاضر واکاوی و ارائه الگوی پارادایمی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف اسلامی در بین آینده‌سازان انقلاب از دیدگاه معلمان بود. **روش‌ها:** روش پژوهش کیفی و مبتنی بر رویکرد نظریه داده بنیاد بود. داده‌های مورد نیاز از طریق نمونه‌گیری نظری و هدفمند با روش مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته با معلمان و متخصصان عرصه تعلیم و تربیت در شهر نجف‌آباد، گردآوری و طی سه فرآیند کدگذاری باز، محوری و گزینشی، مفهوم‌پردازی و تجزیه و تحلیل شده است. **یافته‌ها:** یافته‌های پژوهش شامل ۱۲۰ مفهوم اولیه، ۵۵ مضمون فرعی و ۱۸ مضمون اصلی است که مقوله هسته‌ای «معلمان و احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب» بر ساخت شد و الگوی پارادایمی بدست آمد. **نتیجه‌گیری:** الگوی حاصل شده بیانگر شرایط و علل، عوامل و ضرورت‌های لازم را بازنمایی کرده و برای رسیدن به نتایج مطلوب لازم است تا تمام مؤلفه‌های اثرگذار با اتخاذ تدابیر و استراتژی‌های لازم، پیامدهای این امر را فراهم سازند.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید.

واژه‌های کلیدی:

معارف نماز

معلم

آینده‌سازان انقلاب

تفکر دینی

الگوی پارادایمی

۱. نویسنده مسئول

a.abbasi.d2020@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۰۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۳/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۵

شماره صفحات: ۱۲۳-۱۰۵

DOI: [10.48310/pma.2024.13571.3942](https://doi.org/10.48310/pma.2024.13571.3942)

شاپا الکترونیکی: ۲۶۴۵-۸۰۹۸

COPYRIGHTS

©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

مقدمه

دین و مذهب و به تبع آن تفکرات دینی بخش مهمی از زندگی انسان هستند و از جمله متغیرهای اثرگذار بر کیفیت زندگی بوده که در عین حال قابل آموزش نیز هستند. یکی از مهم‌ترین معارف دین و عبادت‌های مهم مسلمانان نماز است. نماز، مظهر عبادت در تمام ادیان و بارزترین عمل عبادی در ادیان ابراهیمی است (Nasiri, 2019). قرآن کریم در سوره مریم (آیه ۳۱)^۱ از دعوت به نماز توسط حضرت عیسی (علیه السلام) و در آیات بعد، از دعوت به نماز توسط حضرت اسماعیل (علیه السلام) یاد کرده است. در سوره طه (آیه ۱۳۲)^۲ نیز خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: «خانواده و پیروان خود را به نماز امر کن و در این دعوت شکیبا باش و...». نماز به دلیل جایگاه ویژه‌اش در میان عبادات، بعد از ایمان (وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ؛ مائده: ۵۵) قرار گرفته است و بعد از اصول دین، اولین و بزرگ‌ترین دستور الهی است.

نماز از عبادت‌های خاصی است که رعایت دقیق آداب، شرایط و مقدمات آن اثرات زیادی در حوزه‌های فردی، اجتماعی، فکری، اخلاقی، خانوادگی، روحی و روانی دارد. وقت‌شناسی و ادای فریضه نماز در اول وقت و در هنگام اوج ثواب، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. چرا که طبق بیان ائمه معصومین (علیهم السلام)؛ به جا آوردن نماز در اول وقت باعث خشنودی خدا و در آخر وقت موجب عفو خدا خواهد بود (Eslami Jahromi, 2004). حتی به باور روان‌شناسان، «احتیاج به نظم و ترتیب، جزء احتیاجات اساسی روانی محسوب می‌شود و رنگ و شکل و خاصی به زندگی می‌دهد؛ افراد میل دارند زندگی فردی و جمعی خود را تحت نظم و قاعده مشخصی درآورند» (Shariatmadari, 1987: 149).

تجربه نشان داده مردان و زنان موفق در کشورهای دنیا، همگی زمان‌شناس بوده و هر کاری را در وقت خودشان انجام داده‌اند. تا موقعی که مسلمانان، زمان‌شناس بودند و به زمان اهمیت می‌دادند، پیشگام علمی جهان بودند. بیگانگان رمز موفقیت و رسیدن به پیشرفت که زمان‌شناسی و وقت‌سنجی همراه رعایت نظم است، را با خردمندی و تجربه دریافته و مسلمانان با بی توجهی و عدم رعایت آن آسیب دیده‌اند (Rashedi, 2001)؛ لذا لازم است مسلمانان نیز به خود آمده و در راستای رعایت دستورات دینی و مخصوصاً نماز که بشارت دهنده نظم و وقت‌شناسی است متعهد شوند. زیرا نماز روح انضباط و وقت‌شناسی را در انسان ایجاد می‌کند و تعهد به اقامه‌ی به موقع آن، باعث پایداری و درونی شدن این نظم در تمام امور زندگی می‌شود. هر فرد مسلمان باید در روز، پنج مرتبه نماز را در زمان معین اقامه نماید و این اقامه نماز با رعایت دستورات و ترتیب و توالی منظم، عملی می‌شود. همچنین در نماز جماعت، تشکیل صفوف منظم و هماهنگی نمازگزاران در مراحل مختلف نماز، از نظم و قاعده خاصی تبعیت می‌کند. هر مسلمان باید اوقات نماز را بشناسد، نماز خود را در وقت معین بخواند و این اعمال در هر روز تکرار می‌شود (Mohebbi, 2013). قسم یادکردن خداوند به بسیاری از زمان‌ها و وجود برخی از مفردات زمان در قرآن، نشانه عظمت و اهمیت آن است؛ یعنی خداوند بدین وسیله می‌خواهد فوائد، آثار و اهمیت زمان و نظم‌شناسی را به انسان متذکر شود (Shadmani, 2015) و در این راستا به خوبی آموزش دیده و تربیت شود.

تربیت دینی و مذهبی دانش‌آموزان از مهم‌ترین اهداف نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران است که در قالب کتاب‌های درسی، فعالیت‌های پرورشی و فوق برنامه، مراسم مذهبی داخل و خارج مدرسه و فعالیت‌های اردویی انجام می‌گیرد. با توجه به اینکه نمود عینی تربیت دینی دانش‌آموزان در رفتار آن‌ها تجلی می‌یابد (Karimi, 2007) مشارکت در تکالیف مذهبی و در رأس آن‌ها نماز، از دغدغه‌ها و اهداف اصلی دانشگاه فرهنگیان، مدارس و بالتبع مدیران و معلمان است.

باور و عقیده عمومی افراد جامعه براین است که مدرسه رکن رکین و محور تمام تحولات و تغییرات توسعه‌ای در همه ابعاد است و هیچ سازمانی نمی‌تواند مثل آموزش و پرورش، مدرسه و کلاس درس در انتقال و ارتقاء فرهنگ و

۱. وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا (مریم: ۳۱)

۲. وَأَمْرُ أَهْلِكَ بِالصَّلَاةِ وَأَصْبَحُ عَلَيْهَا لَأَسْأَلَكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى (طه: ۱۳۲)

آموزش موضوعات مختلف علمی، دینی و مذهبی مؤثر باشد (Mazbouhi, 2016). در مدرسه نیز معلمان، مربیان و کادر اجرایی نقش اصلی را در انتقال مفاهیم علمی و ارزشی بر عهده دارند و نتایج تحقیقات نشان داده است که میان حضور مربی تربیتی کارآموده در مدارس و میزان شرکت در نماز جماعت همبستگی و رابطه مثبت بیشتری وجود دارد (Nasr et al, 2008). نتایج تحقیقات مختلف در رابطه با نمازخواندن دانش‌آموزان در مدرسه نیز نشانگر آن است که علاوه بر وجود امکانات و منابع و سایر عوامل، نقش معلمان و مدیران به‌عنوان یک عامل مهم و اثرگذار در اقامه نماز مطرح است (Fazlollahi & Maleki Tavana, 2013; Mollaei Eivali et al, 2018; Alamhoda & Khaksar, 2015 Rajabi & Zahid Babalan, 2011). از این‌روست که آموزش و توانمندسازی معلمان و مدیران شایسته برای احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در میان آینده‌سازان انقلاب اسلامی پررنگ‌تر خواهد بود و معلمان می‌توانند نقش بسیار مهمی در این رابطه ایفا نمایند.

در شرایط امروزی جامعه اسلامی ما، با توجه به کمرنگ شدن اهمیت و ارزش نماز در بین نسل چهارم انقلاب و در بسیاری از موارد خالی شدن مساجد در جامعه و نمازخانه‌ها در مدارس در هنگام اقامه نمازهای جماعت و حتی فردی، لزوم فراهم آوردن شرایط برای احیای تفکر دینی بیش از همیشه احساس می‌شود. از آنجایی که کودکان و نوجوانان عمده زمان مفید خود را در مدرسه می‌گذرانند و معلمان به‌عنوان اولیای دوم آنها به حساب می‌آیند، بالاترین نقش را در احیای فرهنگ نماز، معلمان به عهده دارند. به عبارت دیگر مدارس در تربیت اسلامی آینده‌سازان انقلاب، ضمن شناسایی عوامل و شرایط اثرگذار بر مشارکت و یا عدم مشارکت در نماز، قادرند با روش‌های مناسب عینی سازی و تبدیل آموزه‌های دینی به ارزش و باور بین فراگیران اهتمام ورزند (Fazlollahi & Maleki Tavana, 2013). یکی از راهکارهای مهم در این راستا، تدوین و ارائه الگوی پارادایمی از عوامل و شرایط مختلف اثرگذار بر احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز با تأکید بر نقش معلمان به‌عنوان متولیان اصلی تربیت دانش‌آموز است. به همین دلیل هدف اصلی تحقیق حاضر طراحی الگوی پارادایمی نقش معلم در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در میان آینده‌سازان انقلاب اسلامی با توجه به منابع موجود و براساس نظرات اساتید، معلمان و متخصصان این حوزه است. پرسش‌های اساسی این تحقیق عبارتند از:

۱. شرایط علی الگوی پارادایمی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج نماز در بین آینده‌سازان انقلاب چیست؟
۲. شرایط زمینه‌ای الگوی پارادایمی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج نماز در بین آینده‌سازان انقلاب چیست؟
۳. شرایط مداخله‌گر الگوی پارادایمی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج نماز در بین آینده‌سازان انقلاب چیست؟
۴. راهبردهای الگوی پارادایمی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج نماز در بین آینده‌سازان انقلاب چیست؟
۵. پیامدهای الگوی پارادایمی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج نماز در بین آینده‌سازان انقلاب چیست؟

مبانی و پیشینه پژوهش

مبانی: در این قسمت از پژوهش مهم‌ترین مفاهیم بکار رفته در پژوهش تعریف و شناسایی می‌شود و در ادامه پیشینه پژوهش مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

نماز: نماز در لغت به معنای پرستش، نیاز، سجود، بندگی و اطاعت، خم شدن برای اظهار بندگی و اطاعت (Amid, 1975) و ترجمه فارسی کلمه «صلاه» است که به معنای آتش افروختن، دعا، تبریک و تمجید است (Raghib Esfahani, 1991). برخی از اندیشمندان مسلمان نیز صلاه را از (تصلیه) مشتق دانسته‌اند، بدین معنا که عرب وقتی می‌خواست چوب کج را راست کند آن را به آتش نزدیک کرده و حرارت می‌داد و به آن تصلیه می‌گفتند. با توجه به این معنا هنگامی که نمازگزار به نماز می‌ایستد و توجه به مبدأ اعلا پیدا می‌کند، به واسطه حرارتی که در اثر حرکت صعودی و نزدیک شدن به کانون حقیقت معنوی در وجودش حاصل می‌شود، قدرت پیدا می‌کند، کج‌رفتاری‌های نفس را که بر اثر توجه به غیر خدا و میل به باطل پیدا شده، راست و تعدیل کند (Fahri, 1994). نماز نماد بندگی، میراث تمامی انبیاء و دارای پیشینه‌ای به

تاریخ آدمی است. در طول تاریخ، هر ملتی برای رهایی از تعلقات دنیوی و برای کسب آرامش به عبادت و نماز متوسل می‌شده است (Tayyar, 2012). نماز از ارکان اصلی دین (Koulaini, 1985) و رکن دین مبین اسلام (Hurr Ameli, 1998) و مرز بین ایمان و کفر (سوره روم/۳۱) است. اعمال عبادی مسلمانان بدون نماز معنایی نخواهد داشت. نماز به‌عنوان بهترین کار است؛ چون همه کارهای خوب از آن شروع می‌شود (Gilaki, 2009).

معلم: معلم در لغت به معنای آموزنده، تعلیم‌دهنده، آموزگار، مدرس و استاد است. معلم اول ارسطو است؛ چون اولین کسی بود که حکمت را به‌صورت مکتوب در آورد و آن را تعلیم داد. قبل از او حکمت را بدون اینکه تدوین شده باشد و به صورت زبانی تعلیم می‌دادند. در تعلیم و تربیت، فارابی را معلم ثانی و ابن مسکویه یا ابوعلی سینا (دیدگاه‌های متفاوت افراد) را معلم ثالث دانسته‌اند (Dehkhoda, 1994).

تربیت: در واژه‌شناسی لغت تربیت این‌گونه آمده است: تربیت مصدر باب تفعیل از ماده «ر - ب - و» یا «ر - ب - ب» است به معنای پروریدن و پروراندن (Dehkhoda, 1994) و تهذیب و رشد طبیعی، تدریجی و هماهنگ همه استعدادها و توانایی‌های انسان (Rahnama et al, 2007). به عبارت صحیح‌تر «تربیت» از ریشه «ربو» و از باب تفعیل است؛ چرا که فعل ناقص، هنگامی که به باب تفعیل برده شود، مصدر آن بر وزن تفعله می‌شود. مانند: تربیه، ترکیه، تحلیه و... (Tabatabaei, 1999). تربیت یعنی عملی که قوای عقلی، روانی و جسمانی انسان را شکوفا می‌کند تا آن قوا با نظام و سازمان ویژه‌ای با استمداد از درون، به میزان توانایی و استعدادهای خود تا حد ممکن رشد یافته و پیشرفت نمایند (Hojjati, 2006).

آینده‌سازان انقلاب (دانش‌آموزان): منظور از آینده‌سازان انقلاب اسلامی در این پژوهش دانش‌آموزان هستند که آن‌ها به‌عنوان افرادی شناخته می‌شوند که در دوران تحصیل پیش از دانشگاه یعنی از پایه اول ابتدایی تا پایه دوازدهم دبیرستان در حال آموزش و فراگیری علوم مختلف هستند. در ایران دوران دانش‌آموزی در حال حاضر شامل سه دوره ابتدایی (۶ سال)، متوسطه اول (۳ سال) و متوسطه دوم (۳ سال) است.

تفکر دینی و احیای آن: با کشف حجاب توسط رضاخان و این ایده که ایران برای پیشرفت باید مانند ترکیه باشد (Houshang-Mahdavi, 1996) تفکر دینی روبه فراموشی و محدودیت و فردی شدن پیش رفت و با انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ بحث احیای تفکر دینی قوت گرفت؛ اما در سال‌های اخیر با نفوذ اندیشه‌های غربی و تهاجم گسترده فرهنگی تفکر دینی با توسعه به سبک غربی در تضاد قرار گرفت و مجدد بحث احیای تفکر دینی و ترویج معارف اسلامی از جمله نماز مورد توجه قرار گرفت.

با بررسی‌های انجام شده در منابع علمی مشخص می‌شود که مسائل و موضوعات دینی و به‌ویژه نماز از جمله مفاهیم پژوهشی هستند که پیرامون آن‌ها تحقیقات زیادی صورت گرفته است. بدین ترتیب در ادامه سعی شده است برخی از کتب، مقالات و پژوهش‌ها که ارتباط بیشتری با موضوع پژوهش حاضر و بررسی ارتباط نماز با دانشگاه، مدرسه و دانش‌آموزان دارند، مرور شوند.

سلیمانی و اللهیاری (Soleimani & Allahyari, 2021) با بررسی تأثیر عوامل فردی و اجتماعی در جذب جوانان به نماز در میان دانش‌آموزان اردبیل به این نتیجه رسیدند که به ترتیب اهمیت والدین، نگرش فردی و مساجد و محافل، دوستان، ملعمان و محیط مدرسه و رسانه‌ها بیشترین ارتباط را با جذب جوانان به نماز دارند.

معصوم و کاردل (Masoom & Kardel, 2019) با مطالعه و بررسی آموزش آثار و برکات نماز به‌عنوان یک شیوه دعوت دانش‌آموزان به نماز در مدرسه، به این نتیجه رسیدند که آگاهی دانش‌آموزان از آثار نماز و قدرت معنویت در حل بسیاری از مشکلات روحی و جسمی دنیای امروز همراه عواملی چون آگاه‌کردن آنها از اراده خدا، معرفی دانش‌آموزان ممتاز در محیط نمازخانه، انتخاب معلمان متخصص متعهد نه فقط علمی و... از عوامل تسهیل جذب دانش‌آموزان به نماز است.

موسوی و وشنی (Mousavi & Vashni, 2019) در پژوهشی به بررسی تأثیر آموزش چندرسانه‌ای نماز بر کسب مهارت‌های شناختی، عاطفی و روانی حرکتی نماز در دانش‌آموزان دختر پایه سوم ابتدایی پرداخته و به این نتیجه رسیدند که آموزش مبتنی بر چندرسانه‌ای نماز روش مؤثری در کسب مهارت‌های شناختی، عاطفی و روانی حرکتی نماز در دانش‌آموزان است.

شعبانپور و عزیزی (Shabanpour & Azizi, 2019) با بررسی عوامل مؤثر در ترغیب دانش‌آموزان به نماز به این نتیجه رسیدند که به‌رغم نگرانی‌های کاهش تعلق خاطر نوجوانان و جوانان به ارزش‌های مذهبی، نگرش دانش‌آموزان به «اصل نماز» مثبت و بیشتر از حد متوسط است. با وجود نگرش مثبت دانش‌آموزان به اصل نماز، گرایش عملی به نماز در میان آنان (به‌ویژه در دوره متوسطه و در مرکز استان تهران) پایین‌تر از حد متوسط است. در بخش عوامل درون مدرسه‌ای به ترتیب دبیران دینی، اردوهای زیارتی-سیاحتی، مربیان پرورشی، دوستان و همسالان، دبیران غیردینی و کتاب‌های دینی مدارس در تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به نماز مؤثر است. همچنین میزان رفتار و پایبندی به نماز در بین دانش‌آموزان «دوره اول متوسطه» بیش از «دوره دوم متوسطه» بوده است.

مرادی (Moradi, 2018) با بررسی نقش سهل‌گیری مذهبی در گرایش دینی دانش‌آموزان کرمانشاه با تأکید بر نماز به این نتیجه رسید که سهل‌گیری مذهبی به‌تنهایی ۴۴ درصد از تغییرات مربوط به متغیر گرایش‌های دینی دانش‌آموزان را تبیین کرده و می‌تواند در ترغیب دانش‌آموزان به‌عنوان یک راهکار مهم در نظر گرفته شود.

علم‌الهدی و خاکسار (Alamhoda & Khaksar, 2015) در پژوهش خود با بررسی تأثیر آموزش فعال بر خودانگیزختگی دانش‌آموزان نسبت به نماز به این نتیجه رسیدند که بر اساس موضوع و موقعیت یادگیری و به میزان تأمین منابع انگیزش درونی (چالش، کنجکاوی، تخیل و کنترل) در عناصر کلیدی فرآیند یاددهی-یادگیری (محتوا، فعالیت‌های یادگیری، ارزشیابی و روابط معلم و دانش‌آموزان) و در نتیجه، زمینه‌سازی مشارکت فعال (ذهنی-عملی) دانش‌آموز همراه با تجارب هیجانی و عاطفی مثبت، رشد چشمگیری در انگیزه‌های درونی دانش‌آموزان نسبت به یادگیری و رفتارهای خودانگیزخته آن‌ها به ویژه پایبندی آن‌ها به نماز به وجود می‌آید.

رجبی و زاهد بابلان (Rajabi & Zahid Babalan, 2011) با بررسی متغیرهای مرتبط با جذب دانش‌آموزان به نماز از نظر عوامل مدرسه به این نتیجه رسیدند که از نظر عوامل مدرسه و به ترتیب اولویت، عامل حسن روابط معلمان و مربیان و سپس امکانات فیزیکی مدرسه و نمازخانه، ایمان فردی-خانوادگی، همسالان، وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده، تبلیغات رسانه‌ها، جنسیت و پایه تحصیلی در گرایش دانش‌آموزان به نماز جماعت مدرسه اهمیت دارند.

روش

رویکرد پژوهش حاضر کیفی و با روش نظریه زمینه‌ای^۱ انجام شده است. نظریه داده‌بنیاد روشی کیفی و دارای نظام خاص است که نظریه آن طی یک فرآیند کنش یا برهم‌کنش درباره یک موضوع واقعی در سطح مفهوم کلی ساخته می‌شود (Creswell, 2012)؛ یعنی نظریه در طول تحقیق رشد کرده و الگوی آن از تعامل پیوسته میان گردآوری و تحلیل داده‌ها شکل می‌گیرد (Strauss & Corbin, 1990). در این روش به تجارب تمام افراد و معانی آن توجه می‌شود (Fisher, 2007) و هر شخصی ممکن است تجربه منحصر به فردی داشته باشد؛ لذا هر مطالعه نظریه زمینه‌ای می‌تواند نتایج متعددی داشته باشد.

یکی از روش‌های نظریه زمینه‌ای، استفاده از پارادایم تفسیری^۲ است که از طریق آن یک تئوری بر مبانی مفاهیم حاصل از داده‌ها شکل می‌گیرد (Danaeifard et al, 2021). باتوجهبه موضوع پژوهش حاضر، جهت‌گیری مورد استفاده، از نوع توسعه‌ای با دیدگاه اکتشافی است. به منظور ارائه الگوی نهایی پژوهش، از مدل پارادایمی^۳ اشتراک و کوربین

1. Grounded Theory
2. Interpretive paradigm
3. Paradigm

استفاده شده است. بر اساس نظر اشتراک و کوربین، برای کشف جزئیات ظریفی از مسائل و پدیده‌های حساس مانند: مفاهیم ارزشی و هیجانات و فرآیندهای ذهنی، می‌توان گونه‌ای از روش‌های کیفی بهره برد که تفسیر آن‌ها با روش‌های متعارف پژوهشی تا حدی دشوار است (Strauss & Corbin, 1990).

با توجه به اینکه هدف پژوهش ارائه الگوی پارادایمی نقش معلمان در ترویج معارف دینی و آموزه‌های نماز در میان آینده‌سازان انقلاب است و تاکنون پژوهشی در این رابطه صورت نگرفته است و نظریه و فرضیه خاصی در این رابطه وجود ندارد، روش نظریه زمینه‌ای مناسب تشخیص داده شد که برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها از مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساخت‌یافته با تعدادی از معلمان و متخصصان حوزه تعلیم و تربیت در شهرستان نجف آباد استفاده شده است. معیار ورود این افراد به پژوهش، داشتن حداقل ۵ سال سابقه حضور در مدارس و انجام فعالیت‌های آموزشی و تربیتی، آگاهی و آشنایی با روند برگزاری نماز در مدارس و در نهایت، رضایت به شرکت در مصاحبه بود. به این منظور، از گفت‌وگوهای نیمه عمیق و پرسش‌های بازپاسخ استفاده شد. روال کار به این صورت بود که ابتدا از روند فعلی برگزاری نماز و نماز جماعت در مدرسه سؤال‌آلاتی مطرح شد و در ادامه از افراد شرکت‌کننده پرسیده شد که به نظر شما مهم‌ترین شرایط و زمینه‌های لازم برای ترویج معارف نماز و احیای تفکر دینی در مدارس و میان دانش‌آموزان چیست؟ آیا راهبردهایی وجود دارد که باعث احیای بیشتر تفکر دینی و ترویج آموزه‌های نماز در مدرسه شود؟ در نهایت نظرات فرد مصاحبه‌شونده درباره علل، شرایط، راهکارها و پیامدهای احیای تفکر دینی و ترویج آموزه‌های نماز در مدارس مورد بررسی قرار گرفت.

پژوهش حاضر با مشارکت معلمان امر تربیت دینی که در مدارس به‌عنوان انتقال‌دهنده مفاهیم علمی، ارزشی و تربیتی فعالیت می‌کنند، صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش، تمامی معلمان و متخصصان تربیت دینی (بانوان و آقایان) در شهر نجف آباد بودند که در زمان پژوهش (سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱) مشغول به فعالیت در مدارس ابتدایی و متوسطه این شهر بودند. در پژوهش کیفی، نمونه مشارکت‌کننده مورد مطالعه با هدف دستیابی به بالاترین اطلاعات در مورد پدیده مدنظر انتخاب می‌شود و بر این اساس، مشارکت‌کنندگان در مصاحبه انتخاب و از آنها دعوت به عمل می‌آید (Ranjbar et al, 2012). به عبارتی روش اصلی نمونه‌گیری در نظریه مبنایی، نمونه‌گیری نظری است که در تمام جریان جمع‌آوری داده‌ها و انجام مصاحبه‌ها مورد توجه است؛ لذا در این روش تعداد نمونه از قبل مشخص نیست و اعضای نمونه با هدف پرشدن خانه‌های خالی ماتریس نظریه انتخاب می‌شوند و نمونه‌گیری تا زمانی که مفهوم جدیدی از طریق مصاحبه‌ها به دست نیاید و اشباع نظری رخ ندهد، ادامه پیدا می‌کند (Mohseni Tabrizi, 2016). مفهوم اشباع نظری این است که انجام مصاحبه‌های بیشتر، اطلاعات و کدهای مفهومی جدیدی را به دست نمی‌دهد (Given, 2015). همچنین برای دستیابی به نتایج دقیق‌تر و قابل استنادتر، پژوهشگران سعی کردند افرادی که آگاهی و معیارهای لازم را برای ورود به پژوهش داشتند، انتخاب و با آنها مصاحبه کنند؛ لذا شرکت‌کنندگان در پژوهش به صورت هدفمند و از مدارس مختلف دخترانه و پسرانه دولتی و غیردولتی انتخاب شدند (Nasr et al, 2019). در این پژوهش ۱۳ مصاحبه با معلمان و مربیان مدارس انجام شد و پس از این تعداد، اشباع نظری حاصل شد و مصاحبه‌ها تا ۱۶ نفر ادامه پیدا کرد. بر این اساس گفت‌وگوها با افراد تا جایی ادامه یافت که صحبت‌ها تکرار مفاهیم و مطالب قبلی نباشد و پاسخ‌های جدید دریافت شود (Aldiabat & Navenec, 2018).

ملاحظات اخلاقی نیز در طول انجام مصاحبه مدنظر قرار گرفت؛ به این صورت که شرکت‌کنندگان در پژوهش این حق را داشتند که هر زمان تمایل داشتند، از فرآیند تحقیق خارج شوند. به منظور استفاده از پتانسیل‌های حداکثری در مدارس مختلف، مصاحبه‌ها هم به صورت حضوری و هم مجازی در بستر یکی از پلتفرم‌های اینترنتی، طراحی و برگزار شد. در مصاحبه‌های حضوری، زمان مصاحبه با تحمل شخص مصاحبه‌شونده متناسب بود و مشارکت در تحقیق، مصاحبه‌شوندگان را در معرض هیچ‌گونه آسیب جسمی و روانی قرار نداد. جدول ۱ اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان برای انجام تحقیق حاضر را نشان می‌دهد.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

ردیف	اطلاعات	گروه‌ها	تعداد	درصد
۱	سن	۳۴-۲۵	۴	٪۲۵
		۴۴-۳۵	۸	٪۵۰
		۶۰-۴۵	۴	٪۲۵
۲	جنسیت	زن	۹	٪۵۶
		مرد	۷	٪۴۴
۳	تحصیلات	کارشناسی	۴	٪۲۵
		کارشناسی ارشد	۷	٪۴۴
		دکتری	۲	٪۱۳
		حوزوی	۳	٪۱۸
۴	سابقه	کمتر ۱۰ تا ۱۲	۸	٪۵۰
		۱۲ تا ۲۰	۶	٪۳۸
		بالاتر از ۲۰	۲	٪۱۲

یافته‌ها

اصل مهم و اساسی نظریه زمینه‌ای، تفکیک اطلاعات به دست آمده از مصاحبه‌ها و کدگذاری داده‌هاست که توسط یک فرآیند توصیف و بیان، آن‌ها در عبارات کوتاه در جدول قرار می‌گیرند و شامل سه نوع کدگذاری باز، محوری و انتخابی است (Strauss & Corbin, 1990).

در مرحله کدگذاری باز مفاهیم و مقولات کلی به دست می‌آید و در کدگذاری محوری مقولات فرعی استخراج می‌شود و در نهایت در قسمت کدگذاری انتخابی مفاهیم و مقوله‌ها در جداولی با عناوین «شرایط علی»، «شرایط زمینه‌ای»، «شرایط مداخله‌گر»، «راهندها» و «پیامدها» قرار خواهد گرفت. در نهایت ترسیم نمودار «الگوی پارادایمی کدگذاری» شکل می‌گیرد. الگوی پارادایمی کدگذاری، روابط میان شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهندها و پیامدها را نمایان می‌کند (Creswell, 2012). با توجه به فرآیند ذکر شده، پس از انجام مصاحبه‌ها، اطلاعات بدست آمده از شرکت‌کنندگان تفکیک شد و مهمترین مفاهیم و مضامین بیان شده توسط افراد مشارکت‌کننده در پژوهش استخراج و در قالب مضمون‌های اصلی و فرعی در جداول مربوطه گردآوری شدند. در ادامه، ضمن بیان تعاریف شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، یافته‌های پژوهش ارائه می‌شود.

شرایط علی

در نظریه زمینه‌ای، منظور از شرایط علی چرایی و چگونگی واکنش سوژه‌ها به یک پدیده خاص است (Strauss & Corbin, 1990). به عبارتی علل و عوامل ایجابی در پدیده مورد پژوهش به‌عنوان شرایط علی محسوب می‌شوند. در مطالعه حاضر، شرایط علی متنوعی درباره‌ی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج آموزه‌های نماز در میان آینده‌سازان انقلاب بیان شد که در سه مضمون اصلی؛ «نماز، عامل سعادت بشر»، «برگزاری پرشور نماز جماعت در مدرسه» و «اثربخشی دانش‌آموزان از معلمان در مدرسه» بر ساخت شد (جدول ۲).

جدول ۲. شرایط علی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب

مضمون‌های اصلی	مفاهیم
نماز، عامل سعادت بشر	دعوت عملی دانش‌آموزان به معارف دینی و به‌ویژه نماز توسط معلم و نه دعوت زبانی
	زیبا نشان دادن فریضه نماز توسط معلم و تبیین سایر تفکرات دینی در مدرسه
	ارائه ارتباط بین سعادت‌مندی انسان و عمل به احکام الهی به‌ویژه اهمیت دادن به فریضه نماز
برگزاری پرشور نماز جماعت در مدرسه	وجود ارتباط قوی بین امام جماعت و معلم و دانش‌آموزان در هنگام نماز
	معرفت شخص امام جماعت نسبت به معارف دینی و رفع کاستی‌های مذهبی معلمان
	شرکت فعالانه معلمان دروس غیر دینی در نماز جماعت
اثربخشی دانش‌آموزان از معلمان در مدرسه	تأثیر معلم با محبت نسبت به دانش‌آموزان در نمازخوان کردن دانش‌آموزان
	نهادینه شدن فرهنگ دینی و نماز در خانواده و اجرا شدن در مدرسه
	تأثیرپذیری بیشتر نوجوان به خاطر شرایط سنی در دریافت معارف دینی از معلم تا پدر و مادر

تعدادی از مصاحبه‌شوندگان در تبیین شرایط علی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین دانش‌آموزان به مواردی مثل اثربخشی دانش‌آموز از معلم توسط محبت و رفع نواقص مذهبی خانواده توسط الگودهی اشاره کردند که در ادامه نمونه‌هایی از این نظرات ارائه می‌شود:

≠ معلمی که با محبت، در دل دانش‌آموزان جا باز کرده است، تأثیر صحبت‌هایش برای انتقال مفاهیم دینی و ترویج فرهنگ نماز برای دانش‌آموزان تا ۹۵٪ می‌تواند باشد (پاسخگوی ۱).

≠ نوجوان به خاطر شرایط سنی، اثربخشی بیشتری از معلم نسبت به خانواده دارد و در واقع معلم می‌تواند از طریق الگودهی مناسب، نواقص خانواده را در ترویج فرهنگ دینی و معارف نماز رفع نماید (پاسخگوی ۸).

شرایط زمینه‌ای

منظور از شرایط زمینه‌ای، اوضاع و احوال مربوط به محیط کلان پدیده هستند و منشأ در شرایط علی دارند. این شرایط، در واقع نتیجه پیوند شرایط علی برای شکل دادن به الگوهای متفاوت هستند (Strauss & Corbin, 1990). شرایط زمینه‌ای که باعث احیای تفکر دینی و ترویج آموزه‌های نماز در میان آینده‌سازان انقلاب اسلامی می‌شود، شامل؛ «تقوی و خودسازی معلم»، «بیان آثار نماز برای دانش‌آموزان» و «دقت در گزینش معلمان» و «پر رنگ شدن ساحت عبادی در تمام دروس» بر ساخت شد (جدول ۳).

جدول ۳. شرایط زمینه‌ای نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب

مضمون‌های اصلی	مفاهیم
تقوی و خودسازی معلم	اثربخشی بیشتر سخن معلم با تقوی، در مقابل معلم با ضعف دینی
	تقویت فرهنگ احترام به معلم توسط خانواده‌ها و تأثیر آن بر دانش‌آموزان
	تقویت دانشگاه فرهنگیان به‌عنوان بزرگترین نهاد مؤثر در تربیت معلم متخصص متخصص
بیان آثار نماز برای دانش‌آموزان	توجه دادن دانش‌آموزان به کارکردهای نماز و معارف دینی در کمک به عروج انسان
	قراردادن فرصت جذاب درسی در کلاسهای غیردینی برای احیای تفکر دینی و فرهنگ نماز
	دعوت از سخنرانان غیر کلیشه‌ای برای بیان آثار نماز به دانش‌آموزان
دقت در گزینش معلمان	اصلاح برخی از تفکرات غلط معلمان
	دقت و سختگیری در انتخاب معلمان به‌ویژه معلمان دروس دینی و ارزشی
پر رنگ شدن ساحت عبادی در تمام دروس	برنامه‌ریزی آموزشی برای معلمان دروس غیر دینی جهت بیان گوشه‌ای از زیبایی‌های نماز
	استفاده از ساحت اعتقادی و عبادی سند تحول بنیادین در کلاس‌های درس غیر دینی
	تبیین ارتباط بین زیبایی‌های علوم مختلف با ذات جمیل خداوند برای دانش‌آموزان

دو مورد از نظرات مصاحبه‌شوندگان درباره شرایط زمینه‌ای نقش معلم در احیای تفکر دینی ارائه می‌شود:

≠ آب باید از سرچشمه پاک شود. دانشگاه فرهنگیان و مراکز گزینش معلمان به‌عنوان دو نهاد خیلی مهم و حیاتی باید بهترین بستر را برای در درجه اول تربیت معلم و در درجه بعد پاکسازی انحرافات احتمالی معلمان فراهم کند (پاسخگوی ۱).

≠ بعضی از معلمان در کلاس درس به جای ترویج فرهنگ نماز، گله می‌کنند که زنگ نماز جماعت وقت درسی را کم کرده و... و دانش‌آموزان را نسبت به نماز و معارف دینی بی‌علاقه و شرکت آنها را در مراسم عبادی و به‌ویژه نماز جماعت بی‌انگیزه می‌کنند (پاسخگوی ۱۴).

عوامل مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر، شرایطی مثبت یا منفی هستند که با توجه به عملکردشان، می‌توانند مداخلاتی در یک پدیده ایجاد کنند و باعث افزایش یا کاهش اثرات آن پدیده شوند (Mohseni Tabrizi, 2016). با بررسی مصاحبه‌ها و مقولات به دست آمده، مشخص شد که عواملی چون؛ «اولویت دادن بیش از حد به آموزش نسبت به پرورش»، «عدم اطلاعات کافی مذهبی معلمان» و «اختیاری بودن حضور در نماز جماعت مدرسه» حاصل شد (جدول ۴).

جدول ۴. شرایط مداخله‌گر نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب

مفاهیم	مضمون‌های اصلی
تأکید بیش از حد به درس خواندن دانش‌آموزان و کم توجهی به مسائل اعتقادی	اولویت بیشتر به آموزش نسبت به پرورش
تقدیر زیاد از مدارس و دانش‌آموزان برتر علمی نسبت به موفقیت‌های پرورشی	
سبک شماری نماز در مدرسه توسط برخی معلمان کم تعهد	
کم شدن اعتبار متولیان دین و ارزش‌های مذهبی در مدرسه	
بی توجهی برخی معلمان نسبت به ساعت نماز	عدم اطلاعات کافی مذهبی معلمان
عدم ایجاد انگیزه در معلمان برای حضور در صف نماز جماعت	
نداشتن فن بیان و مدیریت کلاس درس در هنگام ورود به بحث‌های مذهبی	
بدخلقی، سختگیر بودن، نداشتن آگاهی متناسب با این نسل و مجموعه صفات یک معلم در گیرا بودن نصیحت و دلنشینی کلام	
نشاط در هنگام نماز جماعت در مدرسه و عدم اجبار دانش‌آموزان به شرکت در نماز	اختیاری بودن حضور در نماز جماعت مدرسه
بیان اهمیت نماز توسط معلمان دروس غیر دینی و ترغیب جهت شرکت در نماز	
وجود هر روزه نماز جماعت در مدرسه حتی با وجود یک امام و یک مأموم	
ایجاد رغبت قلبی جهت شرکت دانش‌آموزان در نماز جماعت با اهرم‌های تشویقی و چاشنی‌های جاذب طنز و...	

نظر دو تن از مصاحبه‌شوندگان در توضیح اثرات عوامل مداخله‌گر در اینجا بیان می‌شود:

≠ اگر معلم و امام جماعت در احیاء تفکر دینی همسو با هم باشند، بهترین اثر تربیتی را روی دانش‌آموز خواهد گذاشت. به‌عنوان مثال معلم علوم درسی را در مورد قوانین فیزیک گفته است، با هماهنگی بین امام جماعت و معلم، امام جماعت آن روز در نماز پیرامون نکات علم فیزیک در قرآن با دانش‌آموزان گفت و گو کند. این موضوع امروزه با وجود طلاب طرح‌امین در مدارس دخترانه و پسرانه دست‌یافتنی تر شده است (پاسخگوی ۷)

≠ بعضی وقتها در مدرسه مثلاً مدیر می‌بیند که دانش‌آموزن مایل به شرکت در نماز جماعت نیستند، و تصمیم می‌گیره مثلاً برای مدت یک ماه نماز جماعت مدرسه رو تعطیل کنه؛ در حالیکه این کار درست نیست. به نظرم خوبه که امام جماعت حتی با یک دانش‌آموز یا یک معلم بیاد و صف نماز رو تشکیل بده. معلم‌ها باید خودشون رو در قید شرکت در نماز قرار بدهند. معلم نیاز نیست که در کلاس درس برای بچه‌ها فقط از زیبایی‌های دین بگه؛ بلکه همین که معلم مثلاً درس ریاضی با اخلاقی باشه، تدریس خوب داشته باشه و در کنارش در نماز شرکت کنه، بهترین اثر رو روی احیای فریضه نماز می‌گذاره. خیلی از افراد می‌گند که خانواده

غیر مذهبی داشتند ولی تنها با داشتن یه معلم مذهبی و نماز خون تو زندگیشون، اعتقاداتشون شکل گرفته. به عبارت دیگر آموزش غیرمستقیم از بارزترین شرایط مداخله گر در نقش معلم برای تربیت آینده سازان است (پاسخگوی ۳)

راهنماها

راهنماها یا استراتژی‌ها در واقع اقدامات مثبت یا منفی هستند که در برابر شرایط موجود حاصل می‌شوند و این امکان را به افراد می‌دهد که در مواجهه با پدیده و اتفاقات پیرامون آن، بتوانند آن را در شرایط عالی مدیریت کنند (Strauss & Corbin, 1990). راهنماها، کنش‌هایی برای حل مسئله و رسیدن به هدف هستند که با صورت گرفتن آن‌ها پدیده محقق می‌شود. از مهمترین راهنماهای شناسایی شده در جهت احیای تفکر دینی و ترویج آموزه‌های نماز در میان آینده سازان انقلاب اسلامی عبارتند از: «فعالیت‌های انگیزشی»، «جذابسازی سالن نمازخانه مدارس»، «گره زدن وقت نماز با سایر فعالیت‌های مدرسه» و «افزایش آگاهی معلمان در احیای تفکر دینی» (جدول ۵).

جدول ۵. راهنماهای نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده سازان انقلاب

مضمون‌های اصلی	مفاهیم
فعالیت‌های انگیزشی	سهیم کردن همه دانش‌آموزان مدرسه به نوعی در فعالیتهای مذهبی
	برگزاری همایش ستون دین در مدرسه و افزایش انگیزه دانش‌آموزان
	اعتبار بخشی به نماز در کلاس درس
جذابسازی سالن نمازخانه مدارس	زیبا و خوشبو کردن سالن نمازخانه در هنگام نماز و فضا سازی مناسب نمازخانه
	حضور مدیر مدرسه به صورت فعال در سالن نمازخانه و شرکت در نماز جماعت
	امام جماعت جوان، خوش صحبت و فعال برای دعوت بهتر به نماز
	تنوع در برگزاری نماز، ایجاد هیجان و رقابت بین دانش‌آموزان در تشکیل صفوف منظم و انگیزه‌های تربیتی-تشویقی
گره زدن وقت نماز با سایر فعالیت‌های مدرسه	اهدای هدیه به اولین حاضرین در نماز جماعت
	اعلام نمازگزار برتر در مدرسه به صورت دوره‌ای
	تقدیر از معلمان فعال در احیای تفکر دینی بین دانش‌آموزان
	اولویت قرار دادن نماز در فعالیت‌های مدرسه مثل اردو بردن، جایزه دادن و...
افزایش آگاهی معلمان در احیای تفکر دینی	برگزاری دوره‌های معرفت افزایی و روش صحیح آموزش اعتقادات برای معلمان به‌ویژه معلمان دروس غیر دینی
	استفاده از حضور با شکوه تمامی معلمان در نماز جماعت مدرسه
	اعلام معلم برتر در حوزه نماز و تفکر دینی به صورت دوره‌ای

نظر دو مصاحبه‌شونده در توضیح راهنماهای نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده سازان انقلاب در اینجا بیان می‌شود:

≠ چه خوب است که مدرسه فعالیت‌هایش را با نماز گره بزند. مثلاً بچه‌ها رو می‌خواهیم به اردو ببریم، بگیریم بچه‌ها انشالله بعد از نماز میریم اردو، یا اینکه بچه‌ها بین دو تا نماز جایزه هاتون رو میدیم، یا بعد نماز میتونید برید کتابخونه و هر کتابی دوست دارید بگیرید، یا امتحان رو میداریم بعد از نماز و مواردی از این دست (پاسخگوی ۲).

≠ با تغییر نسل بشر و دسترسی بی‌اندازه آینده سازان کشور به فضای مجازی، دانش معلمان مدارس باید مرتب به روز شود و از قافله دانش‌آموزان عقب نمانند. به همین دلیل باید برای معلمان دوره‌های ضمن خدمت و یا همایش‌هایی برگزار شود که با مسائل و شبهات روز آشنا شوند و بتوانند پاسخگوی نیاز این نسل از دانش‌آموزان باشند. در واقع وجود معلم مذهبی و معتقد که بتواند به شبهات کودکان و نوجوانان پاسخ دهد، عملاً هیچ تأثیری در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز بین دانش‌آموزان ندارد (پاسخگوی ۹).

پیامدها

پیامدها، نتایجی هستند که از به کار بردن استراتژی‌های یک پدیده حاصل می‌شوند. راهبردهای یک پدیده می‌تواند خواسته یا ناخواسته پیامدهای آن را تحت تأثیر قرار دهد و این که پیامدها واقعاً نتیجه دلخواه آن پدیده هستند، بستگی به درستی یا نادرستی انجام استراتژی‌ها دارد (Strauss & Corbin, 1990). احیای تفکر دینی و ترویج آموزه‌های نماز در میان آینده‌سازان انقلاب اسلامی می‌تواند پیامدهایی همچون: «افزایش معرفت و شناخت دانش‌آموزان و معلمان»، «ارزش آفرینی»، «بهره‌وری زمان نماز» و «تربیت نسلی متعهد و با ایمان» (جدول ۶).

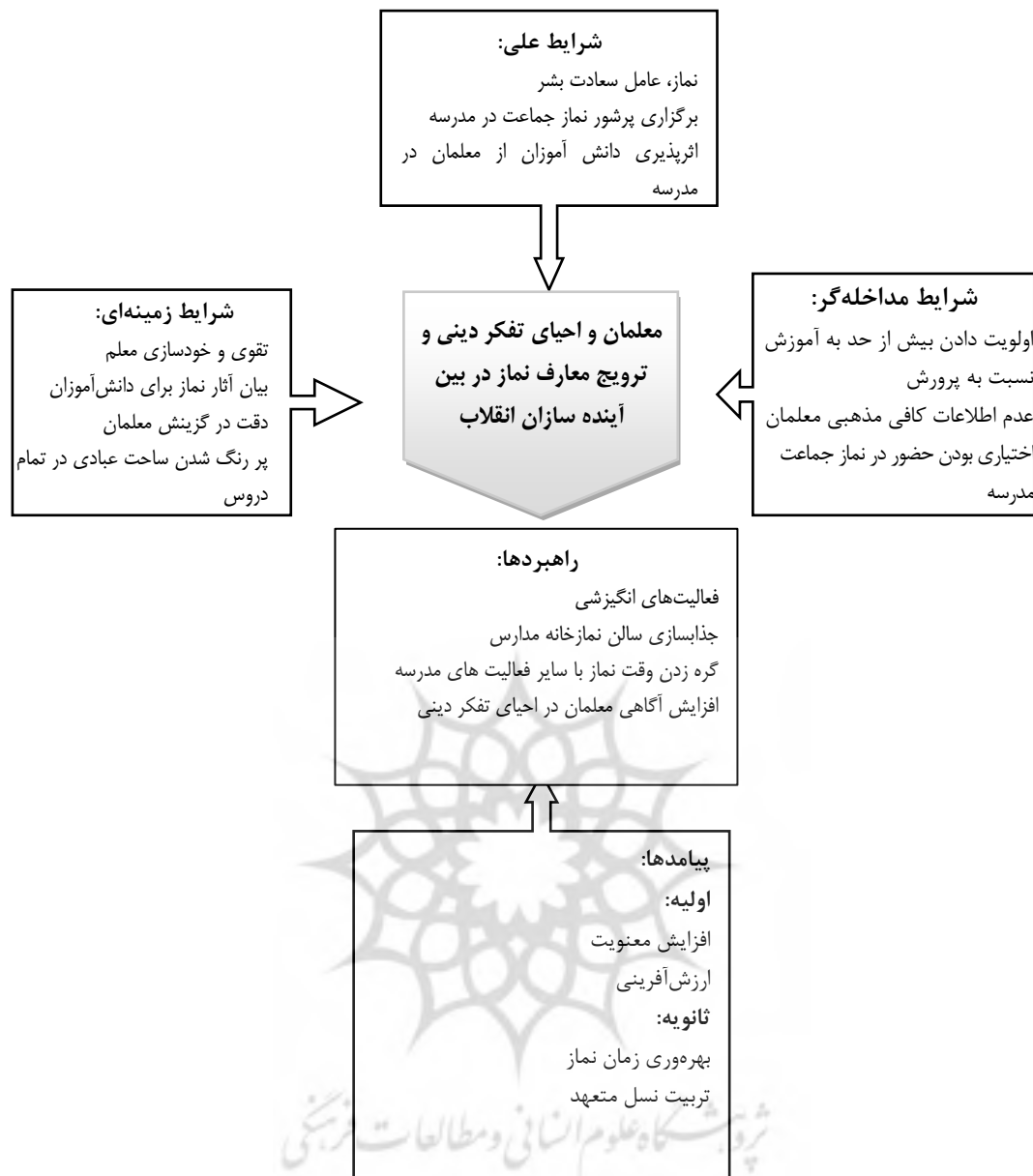
جدول ۶. پیامدهای نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب

مضمون‌های اصلی		مفاهیم
پیامدهای اولیه	افزایش معرفت	افزایش معرفت دانش‌آموزان با برگزاری نماز جماعت پرشور و حضور معلمان در نماز مدرسه
		چشانیدن طعم شیرین احیای فرائض دینی به‌ویژه نماز به کمک معلمان با خلوص و متعهد
		انس معنوی دانش‌آموزان با پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) در سایه سار مفاهیم بلند نماز
	ارزش آفرینی	رشد معنوی دانش‌آموزان در صفوف نماز جماعت با حضور پررنگ معلمان استقبال از ایده‌های ارزش مدارانه در تقویت احیای تفکر دینی و به تبع آن تقویت نماز جماعت مدرسه
پیامدهای ثانویه	بهره‌وری زمان نماز	در نظر گرفتن زمان نماز به‌عنوان بخشی با اولویت در برنامه آموزشی و تربیتی مدرسه
		برخورد مناسب با دانش‌آموزانی که علاقمند به شرکت در نماز نیستند به گونه‌ای که از کیفیت نماز شرکت کنندگان نکاهد
	تربیت نسلی متعهد و با ایمان	توجه به احیای تفکر دینی در تمام مراحل آموزشی و تربیتی کشور از ساخت مدرسه تا تربیت معلم، تعیین مدیر، تألیف کتاب درسی و ثبت نام دانش‌آموز
		تأکید بر آموزه‌های تربیتی برخاسته از دین مبین اسلام، اولویت نسل آینده‌ساز بر مسائل تربیتی و آموزش در راستای تعالیم الهی، رضایت از زندگی

نظر یکی از مصاحبه شوندگان در توضیح پیامدهای نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب در اینجا بیان می‌شود:

«تا فرهنگ دانش‌آموزان برای شرکت در نماز جماعت در خانواده تقویت نشود و دانش‌آموزان احساس نیاز نکنند که در کنار درس خواندن در مدرسه به فضایی برای پرورش روح و فکر نیازمندند، نمی‌توان حضور پر شور همه دانش‌آموزان را در شرکت در صفوف منظم نماز جماعت را متصور بود. لذا برای تربیت نسلی متعهد و با ایمان که ان شاء الله بتوانند در دولت کریمه امام زمان علیه السلام خدمت کنند باید معلمین متخصص متعهد بکار گرفت و معلم در کنار پدر و مادر نقش پررنگ تربیتی داشته باشد (سخنگوی ۱۶).

در نهایت با توجه به مفاهیم و مضامین شکل گرفته، الگوی پارادایمی پژوهش شکل گرفت. شکل ۱ نمودار مدل پارادایمی حاصل از یافته‌های پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱. مدل پارادایمی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب

بحث و نتیجه‌گیری

معلمان و مربیان مدارس به‌عنوان یکی از ارکان مهم و اثرگذار و به‌عنوان الگوهای تربیتی در نظام آموزشی و پرورشی، نقش مهمی در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در میان آینده‌سازان انقلاب اسلامی دارند. معلمان با داشتن زمان، مکان، شرایط و از همه مهمتر قلب‌های تشنه و پاک دانش‌آموزان قادر هستند تا به بهترین وجه ممکن تفرکات دینی و معارف اسلامی از جمله نماز را ترویج و نهادینه سازند. در این زمینه ایده‌ها و دستورات مختلفی معرفی و توصیه شده است که هر کدام براساس زاویه نگاه خود و دغدغه‌ای که داشته، نکاتی را ابراز نموده‌اند. اما به نظر می‌رسد ارائه یک مدل پارادایمی قادر است پاسخگوی بهتری برای این نیاز و ارائه‌دهنده مطالب کاربردی‌تری باشد. به همین دلیل هدف اصلی پژوهش حاضر طراحی و ارائه الگوی پارادایمی نقش معلمان در احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب براساس نظریه داده بنیاد از دیدگاه اساتید و معلمان شهرستان نجف آباد اصفهان بود. برای

دستیابی به الگوی مورد نظر از مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساختاریافته با معلمان شهرستان که سابقه حداقل بالای ۵ سال در مدارس، شرکت در نمازهای جماعت مدارس و آشنایی با شرایط و عوامل این امر بودند، انجام شد. پس از تجزیه تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، کدگذاری مفاهیم صورت پذیرفت و در نهایت ۱۲۰ مفهوم، ۵۵ مضمون فرعی و ۱۸ مضمون اصلی بر ساخت شد.

مضامین اصلی شامل؛ نماز عامل سعادت بشر، برگزاری نماز جماعت پر شور در مدرسه، اثرپذیری دانش‌آموزان از معلمان در مدرسه (شرایط علی)، تقوی و خودسازی معلم، بیان آثار نماز برای دانش‌آموزان، دقت در گزینش معلمان، پررنگ شدن ساحت عبادی در تمام دروس (شرایط زمینه‌ای)، اولویت بیشتر به آموزش در مقابل پرورش، عدم اطلاعات کافی مذهبی معلمان، اختیاری بودن حضور در نماز جماعت مدرسه (شرایط مداخله‌گر)، فعالیت‌های انگیزشی، جذابسازی سالن نمازخانه مدرسه، گره‌زدن وقت نماز با سایر فعالیت‌های مدرسه، افزایش آگاهی معلمان در احیای تفکر دینی (راهبردها)، پیامدهای اولیه شامل افزایش معرفت و ارزش آفرینی، پیامدهای ثانویه شامل بهره‌وری زمان نماز و تربیت نسلی متعهد و باایمان (پیامدها) بودند که باعث شکل‌گیری هسته اصلی پژوهش با عنوان «معلمان و احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در بین آینده‌سازان انقلاب» شد.

هسته اصلی پژوهش مؤید این مطلب است که احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز در میان آینده‌سازان انقلاب صرفاً به معنای آموزش صرف این معارف و یا افزایش کمیت نمازگزاران نیست. بلکه بدین معنا است که بتوان با ارائه الگوها و تغییر باور و تفکر دانش‌آموزان نسبت به تفکرات دینی و معارف نماز، زمینه رشد و تعالی، سازگاری دینی و هویت معنوی و انقلابی دانش‌آموزان را در کنار اهتمام به نماز در مدارس و انسجام فردی و اجتماعی فراهم نمود تا علاوه بر ارزشمندی تفکرات دینی و عرفانی نماز برای دانش‌آموزان، بتوانند به رشد و توسعه خود در زمینه‌های مختلف یاری رسانند. عمده مصاحبه‌شوندگان بر این عقیده بودند انجام و اقدام امور و کارهای فرهنگی، آموزشی و تربیتی برای تفکرات دینی و نماز باید پیوسته و از نهاد خانواده شروع و در مدرسه تقویت و نهادینه شود.

در تبیین یافته‌های پژوهش می‌توان گفت همانطور که رویکرد مشاهده و یادگیری و درونی کردن ارزش‌ها و هنجارها توسط الگوها و از طریق نگاه کردن تصریح شده است و دانش‌آموزان براساس نتایج تحقیق سلیمانی و اللهیاری (Soleimani & Allahyari, 2021) از خانواده تأثیر بیشتری در جذب شدن به نماز دارند، آشنایی و علاقه‌مندی دانش‌آموزان به تفکرات دینی و معارف نماز توسط خانواده، همچنین برگزاری نمازهای پر شور در مدرسه و فعالیت‌های انگیزشی، تقوی و خودسازی معلمان و اهمیت به پرورش همپای آموزش و... در میان آینده‌سازان انقلاب شکل خواهد گرفت و با الگوگیری از معلمان و تمرین و تکرار در مدرسه تثبیت خواهد شد. براساس رویکرد شناختی و عاطفی، احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز از طریق اهمیت متعادل به پرورش در کنار آموزش در سطوح مختلف دانشی، نگرشی، عاطفی و شخصیتی لازم است (Otuya et al, 2013) و به همین علت دوران دانش‌آموزی معلمان و مربیان قادر خواهند بود با ارائه اطلاعات، معارف و دانش‌های اصیل، همراه با توصیه‌ها و تشریح معارف نماز موجب شکل‌گیری هویت دینی و انقلابی شایسته در میان آینده‌سازان انقلاب گردند.

طبق یافته‌های پژوهش، بیان آثار و برکات نماز در جذب دانش‌آموزان به نماز مؤثر است و نتایج پژوهش معصوم و کاردل (Masoom & Kardel, 2019) نیز مؤید این مطلب است که آموزش آثار و برکات نماز یک شیوه دعوت دانش‌آموزان به نماز در مدرسه است. بدون تردید و براساس نتایج پژوهش اختیاری بودن شرکت در نماز جماعت مدرسه بهتر از اجبار آن است و می‌تواند میزان مشارکت دانش‌آموزان در نمازخوانی را افزایش دهد. همانطور که مرادی (Moradi, 2018) نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت و مشخص شد که سهل‌گیری مذهبی می‌تواند به‌عنوان یک راهکار در ترغیب دانش‌آموزان به نماز و گرایش‌های دینی آنان مطرح و مدنظر باشد.

یافته‌های پژوهش نشانگر این مطلب است که انجام اقدامات زیرساختی و سخت افزاری مانند تجهیز نمازخانه مدرسه و جذابیت آن همراه با گره زدن اوقات نماز با سایر فعالیت‌های آموزشی و پرورشی می‌تواند در ترویج تفکر دینی

و معارف نماز اثرگذار باشد. در این رابطه نتایج پژوهش علم الهدی و خاکسار (Alamhoda & Khaksar, 2015) و رجبی و زاهدبابلان (Rajabi & Zahid Babalan, 2011) نیز همسو با این نکات است و مشارکت و ایجاد انگیزه و ترکیب روش های آموزش و امور مختلف دینی و تربیتی، امکانات فیزیکی مدرسه و حسن روابط معلمان باعث گرایش دانش آموزان به نماز و رشد چشمگیر مشارکت آنان در فعالیتهای مذهبی خواهد بود.

در نتیجه باید گفت که میزان دانش و آگاهی، نوع نگاه و باور انسان به آفرینش و زندگی، آینده جهان و رویکردهای مختلف آموزشی و پرورشی همه در احیای تفکرات دینی و ترویج معارف عملی و از جمله نماز اثرگذار است و به قطع یقین به کارگیری راهبردهای متناسب با فرهنگ، امکانات، داشته ها و تعلیم غنی قادر است بهترین نتایج را به همراه داشته باشد. با توجه به فرهنگ غنی ایرانی- اسلامی و عبادات عالی همچون نماز که متناسب با خلقت انسان و همسو با فطرت او است، پرورش و ارزش آفرینی تفکرات دینی و ترویج معارف نماز توسط معلمان، عامل مهمی در هویت بخشی شایسته به آینده سازان انقلاب خواهد بود. در همین راستا و براساس نتایج پژوهش حاضر پیشنهادهای زیر ارائه می شود.

- دقت در گزینش معلمان، توجه بیشتر به ساحت های اعتقادی و عبادی در تمام دروس، آگاهی بخشی، تشویق و ترغیب، اصلاح نگاه به تفکرات دینی و رویکردهای مذهبی در نهادهای آموزشی و از جمله مدارس همراه با اصلاحات سخت افزاری و نرم افزاری پیرامون امور دینی و معارف نماز لازم است. لذا به کارگیری راهبردهای متفاوت و انجا آزمایش و خطا جایز نیست و ممکن است هزینه های زیادی را به همراه داشته باشد. به همین دلیل با توجه به اثربخشی دانش، نگرش و رفتار معلمان و اهمیت الگودهی آنان به دانش آموزان پیشنهاد می شود؛

- افزایش نمازهای جماعت در مدارس و پرورش نمودن آنها با استفاده از طرح ها و روش های تشویقی و مبتنی تحقیقات علمی؛

- ایجاد مشوق ها ایجابی و سلبی بیشتر برای ترویج نماز مانند داده هدایا و یا کاهش مجازات و خطاها؛

- دقت در گزینش معلمان و برگزاری دوره ها و کلاس های ضمن خدمت در جهت تقویت ساحت های عبادی دروس؛

- استفاده از قدرت رسانه ها و فضای مجازی در کنار نقش معلم و مدرسه برای افزایش آگاهی، شناخت، نوع نگاه و

اقدام به نماز و اهمیت دادن به پرورش هم تراز با آموزش؛

- جذابیت دهی به نمازخانه های مدارس، موقعیت و فضای زمانی و مکانی نماز؛

- افزایش تحقیقات مرتبط با نماز و کیفیت بخشی به آن در سطوح مختلف خانواده، مدرسه و جامعه با روش های

کمی، کیفی و ترکیبی؛

- افزایش حمایت های مادی و معنوی از فعالان عرصه نماز در تمام سطوح جامعه، از خانواده تا مدرسه و دانشگاه؛

- تبیین الگوی منتج از پژوهش حاضر و گفتمان سازی آن و ترغیب نهادها و مسئولان متولی برای دنبال کردن

شیوه های هماهنگ و قابل اجرا برای احیای تفکر دینی و ترویج معارف نماز.

مشارکت نویسندگان

نقشه و طرح اصلی مقاله همراه با تحلیل اطلاعات، نگارش و جمع بندی نهایی آن بر عهده احمد عباسی دره بیدی و جمع آوری مصاحبه ها و اطلاعات و بررسی کدهای پژوهش بر عهده دکتر عاطفه افضل بوده است.

تشکر و قدردانی

از تمامی معلمان که در این پژوهش همکاری داشتند، قدردانی می شود.

تعارض منافع

«هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

منابع

- اسلامی جهرمی، شیخ محمود (۱۳۸۳). مصابیح الدجی، چاپ دوم. قم: دارالتفسیر.
- حجتی، سید محمد باقر (۱۳۸۵). *اسلام و تعلیم و تربیت*. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹). *وسائل الشیعه*. قم: موسسه آل البيت.
- دانایی فرد، حسن، الوانی، سیدمهدی، و آذر، عادل (۱۴۰۰). *روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع*. تهران: نشر اشراقی.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳). *لغت‌نامه دهخدا*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- راشدی، حسن (۱۳۸۰). نماز‌شناسی، جلد ۲. تهران: ستاد اقامه نماز.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲). *المفردات فی غریب القرآن*. بیروت: دارالعلم.
- رجبی، سوران، و زاهدابلان، عادل (۱۳۹۰). متغیرهای مرتبط با جذب دانش‌آموزان به نماز جماعت از نظر عوامل مدرسه. *روان‌شناسی و دین*، ۴(۴)، ۱۱۶-۱۰۴.
- رنجبر، هادی، حق دوست، علی اکبر، صلصالی، مهوش، خوشدل، علیرضا، سلیمانی، محمدعلی، و بهرامی، نیسیم (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی: راهنمایی برای شروع. *مجله دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران*، ۱۰(۳)، ۲۳۸-۲۵۰.
- رهنما، اکبر، عللین، حمید، و محمدی، حسین (۱۳۸۶). بررسی و تبیین مبانی، اصول و روش‌های تربیت جنسی با تأکید بر دیدگاه اسلام. *دانشور رفتار*، ۱۴(۲۴)، ۹۸-۱۱۰.
- سلیمانی، ایران، و اللهیاری، ماهرخ (۱۴۰۰). بررسی تأثیر عوامل فردی و اجتماعی در جذب جوانان به نماز (مورد مطالعه: استان اردبیل). *مطالعات رهبری فرهنگی*، ۳(۸)، ۱۱۸-۹۶.
- شادمانی، علیرضا (۱۳۹۴). *سبک زندگی اسلامی و اوقات فراغت*، مجموعه مقالات همایش خانواده و سبک زندگی در فرهنگ رضوی، از سری برنامه‌های سیزدهمین جشنواره بین‌المللی امام رضا (علیه السلام) مشهد: کمیته امداد امام خمینی (ره).
- شریعتمداری، علی (۱۳۶۶). مقدمه روان‌شناسی. اصفهان: جنگل مشعل.
- شعبانپور، محمود، عزیزی، غلامرضا (۱۳۹۸). بررسی عوامل مؤثر در ترغیب دانش‌آموزان به نماز. *تحقیقات جدید در علوم انسانی*، ۳۳، ۲۱۶-۱۹۹.
- طباطبایی، محمدرضا (۱۳۷۹). *صرف ساده*، چاپ ۴۹. قم: دارالعلم.
- طیار، یاشار (۱۳۹۱). بررسی جایگاه نماز و نیایش در مهندسی فرهنگی. *مهندسی فرهنگی*، ۵۰، ۳۵-۲۰.
- علم‌الهدی، جمیله، و خاکسار، زینب (۱۳۹۴). بررسی تأثیر آموزش فعال بر خودانگیزگی دانش‌آموزان نسبت به نماز. *تربیت اسلامی*، ۱۰(۲۱)، ۸۵-۱۰۹.
- عمید، حسن (۱۳۵۴). *فرهنگ عمید*، ج ۲. تهران: جاویدان.
- فضل‌الهی، سیف‌الله، و ملکی‌توانا، منصوره (۱۳۹۲). واکاوی عوامل جذب دانش‌آموزان به نماز جماعت مدارس. *معرفت*، ۲۲(۱۹۴)، ۵۸-۴۵.
- فهری، سید احمد (۱۳۷۳). *پرواز در ملکوت*. تهران: فیض کاشانی.
- کریمی، عبدالعظیم (۱۳۸۶). *نکته‌های روان‌شناسی در تربیت دینی فرزندان (نماز و خانواده)*. تهران: ستاد اقامه نماز.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۵). *کافی*. تهران: دارالکتاب الإسلامیه.
- گیلکی، جعفر (۱۳۸۸). *عوامل گرایش جوانان به نماز*، مقالات برگزیده هشتمین اجلاس نماز، تهران.
- محبی، سیامک، شاه‌سیاه، مرضیه، رجعتی، فاطمه، مطلبی، محمد، عباسی، محمدهادی، اسدی، مهدی، قاسم‌زاده، محمدجواد، مظفری، ابوالفضل، شریفی‌راد، غلامرضا (۱۳۹۲). مروری بر سازه‌های سلامت اجتماعی در پرتو کارکردهای آشکار و پنهان نماز (یک مطالعه مروری). *تحقیقات نظام سلامت*، ۹(۸)، ۷۹۲-۷۸۲.
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در مکاتبات تفسیری. تهران: اطلاعات.
- مذبوحی، سعید (۱۳۹۵). *طراحی الگوی برنامه درسی دوره ابتدایی آموزش و پرورش بر اساس شاخص‌ها مختصات سبک زندگی ایرانی-اسلامی*، مجموعه مقالات دهمین گنگره پیشگامان پیشرفت، تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
- مرادی، علی (۱۳۹۷). شناخت نقش سهل‌گیری مذهبی در میزان گرایش دینی دانش‌آموزان دبیرستانی استان کرمانشاه با تأکید بر نماز. *تغییرات اجتماعی و فرهنگی*، ۲(۵۷)، ۱۶۱-۱۴۳.

- معصوم، حوریه سادات، آتنا، کاردل (۱۳۹۹). آموزش آثار و برکات نماز یکی از راههای دعوت دانش آموزان به نماز در مدرسه. *مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری*، ۲(۴)، ۶۱-۴۸.
- ملائی ایولی، محمد، متولی حقی، سید فرزاد، محمدی لائینی، محمدباقر، مرزبند، رحمت الله، اسلامی فر، معصومه، زکوی، علی اصغر (۱۳۹۷). بررسی عوامل اثرگذار بر حضور دانشجویان در نماز جماعت ظهر دانشگاه علوم پزشکی مازندران. دین و سلامت، ۶(۲)، ۱۱-۱۹.
- موسوی، فرانک، و وشنی، امیر (۱۳۹۸). بررسی تأثیر آموزش چندرسانه‌ای نماز بر کسب مهارت‌های شناختی، عاطفی و روانی حرکتی نماز در دانش آموزان دختر دوره ابتدایی، *مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۱(۱)، ۴۸-۳۱.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.2423494.1398.8.1.2.3>
- نصر، محمدرضا، معین پور، حمیده، عریضی، حمیدرضا، باقری، زهره (۱۳۸۷). بررسی فراتحلیلی عوامل مؤثر بر جذب و شرکت دانش آموزان در نماز جماعت مدارس. *نوآوری‌های آموزشی*، ۷(۲۶)، ۸۸-۶۴.
- نصر، محمدعلی، خواجهوی، شکراله، عباسیان، عزت‌اله (۱۳۹۸). طراحی چارچوب کنترل کیفیت برای مؤسسات حسابرسی و نهاد ناظر در ایران به روش نظریه داده‌بنیاد چندوجهی. *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، ۸(۳۰)، ۱۴۹-۱۷۴.
- نصیری، محمد (۱۳۹۹). رهیافت عرفانی به ابعاد و لایه‌های باطنی نماز در قرآن کریم. *پژوهشنامه معارف قرآنی*، ۱۱(۴۰)، ۱۵۱-۱۳۰.
<https://doi.org/10.22054/rjqk.2020.47238.1952>
- هوشنگ‌مهدوی، عبدالرضا (۱۳۷۵). *انقلاب ایران به روایت رادیو بی بی سی*. تهران: مرکز انقلاب اسلامی.

References

- Alamhoda, J., & Khaksar, Z (2015). Investigating the effect of active education on students' spontaneity towards prayer, *Islamic Education*, 10(21), 109-85. [In Persian]
- Aldiabat, K. M., & Navenec, L. (2018). Data saturation: The mysterious step in grounded theory method. *The Qualitative Report*, 23(1), 245-261. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2018.2994>
- Amid, H. (1975). *Amid's Culture*, Vol. 2. Tehran: Javidan. [In Persian]
- Creswell, J. (2012). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. SAGE Publication, Inc.
- Danaeifard, H., Alvani, M., Azar, A (2021). *Qualitative Research Methodology in Management: A Comprehensive Approach*. Tehran: Eshraqi Publishing. [In Persian]
- Dehkhoda, A. A. (1994). *Dehkhoda Dictionary*. Tehran: University of Tehran. [In Persian]
- Eslami Jahromi, S. M. (2004). *Masabih al-Duji*, 2nd edition. Qom: Dar al-Tafsir. [In Persian]
- Fahri, A. (1994). *Flight in the Heavens*. Tehran: Feyz Kashani. [In Persian]
- Fazlollahi, S., & Maleki Tavana, M. (2013). Analysis of the factors that attract students to congregational prayers in schools. *Marafat Journal*, 22(194), 58-45. [In Persian]
- Fisher, T. D. (2007). Sex of experimenter and social norm effects on reports of sexual behavior in young men and women. *Archives Of Sexual Behavior*, 36, 89-100.
<https://doi.org/10.1007/s10508-006-9094-7>
- Gilaki, J. (2009). *Factors that attract young people to prayer*, selected articles of the 8th Namaz Conference. Tehran. [In Persian]
- Given, L. M. (2015). *100 questions (and answers) about qualitative research*. SAGE.
- Hojjati, M. B. (2006). *Islam and Education*. Tehran: Islamic Culture Publishing Office. [In Persian]
- Houshang-Mahdavi, A (1996). *The Iranian Revolution as Narrated by BBC Radio*. Tehran: Islamic Revolution Center. [In Persian]
- Hurr Ameli, M. H. (1998). *Wasa'il al-Shi'ah*. Qom: Al-Al-Bayt Institute. [In Persian]
- Karimi, A. (2007). *Psychological points in the religious education of children (prayer and family)*. Tehran: Setad Iqamah Namaz. [In Persian]

- Koulaini, M. Y. (1985). *Kafi*. Tehran: Dar al-Kitab al-Islamiyya. [In Persian]
- Masoom, H., & Kardel, A (2019). Teaching the effects and blessings of prayer as a way to invite students to pray in school. *Studies and Research in Behavioral Sciences*, 2(4), 61-48. [In Persian]
- Mazbouhi, S. (2016). *Designing a curriculum model for the primary education based on indicators of Iranian-Islamic lifestyle characteristics*, Proceedings of the 10th Congress of Pioneers of Progress, Tehran: Center for the Iranian Islamic Model of Progress. [In Persian]
- Mohebbi, S., Shah Siyah, M., Rajati, F., Motlabi, M., Abbasi, M., Asadi, M., Ghasemzadeh, M., Mozafari, A., Sharifirad, G. (2013). A review of social health structures in light of the overt and covert functions of prayer (a review study). *Health System Research* 9(8), 782-792. [In Persian]
- Mohseni Tabrizi, A (2016). *Qualitative research method in interpretive correspondence*. Tehran: Information. [In Persian].
- Mollaei Eivali, M., Motooli Haghi F., Mohammadi Laini, M., Marzband, R., Eslami-far, M., Zakoi, A (2018). Study of factors affecting students' attendance at noon congregational prayers at Mazandaran University of Medical Sciences. *Religion and Health*, 6 (2), 11-19. [In Persian]
- Moradi, A. (2018). Understanding the role of religious indulgence in the level of religious orientation of high school students in Kermanshah province with emphasis on prayer. *Social and Cultural Changes*, 2(57), 161-143. [In Persian]
- Mousavi, F., Vashni, A (2019). Study of the effect of multimedia prayer education on the acquisition of cognitive, emotional and psychomotor skills of prayer in elementary school female students. *Educational and School Studies*, 8 (1), 31-48. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2423494.1398.8.1.2.3> [In Persian]
- Nasiri, M. (2019). A mystical approach to the dimensions and esoteric layers of prayer in the Holy Quran, *Journal of Quranic Studies*, 11(40), 151-130. <https://doi.org/10.22054/rjqk.2020.47238.1952> [In Persian]
- Nasr, M., Khajoei, S., Abbasian, E (2019). Designing a quality control framework for audit firms and supervisory bodies in Iran using the multi-faceted data-based theory method, *Accounting and Management Auditing Knowledge*, 8(30), 149-174. [In Persian]
- Nasr, M., Moeinpour, H., Aarizi, H., Bagheri, Z (2008). A meta-analytic study of factors affecting students' engagement and participation in school congregational prayers. *Educational Innovations*, 7(26), 88-64 [In Persian].
- Otuya, R., Kibas, P. B., & Otuya, J. (2013). A Proposed Approach for Teaching Entrepreneurship Education in Kenya. *Education and Practice*, 4, 204-209.
- Raghib Esfahani, H. M. (1991). *Al-Mufradat Fi Gharib Al-Quran*. Beirut: Dar Al-Elam. [In Persian]
- Rahnama, A., Ellalin, H., & Mohammadi, H. (2007). Review and explanation of the foundations, principles and methods of sex education with emphasis on the Islamic perspective. *Scholar Behavior*, 14(24), 98-110. [In Persian]
- Rajabi, S., Zahid Babalan, A (2011). Variables Related to the Attracting of Students to Congregational Prayers from the Perspective of School Factors. *Psychology and Religion*, 4(4), 104-116. [In Persian]
- Ranjbar, H., Haqdoost, A.A., Salsali, M., Khoshdel, A.R., Soleimani, M.A., & Bahrami, N (2012). Sampling in qualitative research: A guide for getting started. *Journal of the Islamic Republic of Iran Army University of Medical Sciences*, 10(3), 238-250. [In Persian]
- Rashedi, H. (2001). *Namazology, Volume 2*. Tehran: Setad Iqamah Namaz. [In Persian]

- Shabanpour, M., Azizi, G. (2019). Investigating the effective factors in encouraging students to pray. *New Research in Humanities*, 33, 199-216. [In Persian]
- Shadmani, A (2015). *Islamic Lifestyle and Leisure Time*, Collection of Articles of the Conference on Family and Lifestyle in Razavi Culture, from the series of programs of the 13th International Imam Reza Festival (peace be upon him), Mashhad: Imam Khomeini Relief Committee. [In Persian]
- Shariatmadari, A (1987). *Introduction to Psychology*. Isfahan: Mashal Forest. [In Persian]
- Soleimani, I., & Allahyari, M. (2021). Investigating the effect of individual and social factors on attracting young people to prayer (case study: Ardabil province). *Cultural Leadership Studies*, 3(8), 118-96. [In Persian] <https://ensani.ir/fa/article/489974>.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Tabatabaei, M. (1999). *Simple Conjugation*, 49th Edition. Qom: Dar-e-Elam. [In Persian]
- Tayyar, Y (2012). Investigating the position of prayer and supplication in cultural engineering. *Cultural Engineering*, 50, 35-20. [In Persian]

